

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามขอบเขตเนื้อหาที่ได้ศึกษาจากประชากรกลุ่มตัวอย่างข้างต้น ประกอบด้วย

1. การประเมินผลกระทบทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นทั้งในช่วงก่อสร้างโครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอนและหลังเปิดดำเนินการ โดยแบ่งเป็นการศึกษาด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของ มนุษย์และด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อหามาตรการและแนวทาง ในการป้องกันผลกระทบทางลบ

การศึกษาค้นคว้าได้มีกรอบความคิดว่า จากการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่ผ่านมามีเกิดปัญหาเมื่อผู้ดำเนินโครงการมิได้คำนึงถึงผลกระทบทางสังคมเลยหรือคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสังคมเฉพาะผลรวมของผลกระทบที่มีต่อแต่ละปัจเจกบุคคลในสังคมแต่ไม่พิจารณาถึงผลกระทบที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนในสังคมนั้นๆ และจากผลกระทบทางสังคมที่ชุมชนได้รับส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนลดลงทำให้ชุมชนที่เข้มแข็งกลายเป็นชุมชนที่เปราะบางเสี่ยงต่อการแตกสลาย จากแนวความคิดนี้ผู้วิจัยได้พยายามเชื่อมโยงปรากฏการณ์ ในชุมชนที่ได้รับผลกระทบทางสังคมกับการเตรียมการด้านชุมชนของผู้รับผิดชอบโครงการ(แสงอรุณ เจริญจันทร์แดง, 2540) ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้า เช่น แนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคม แนวคิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการทำวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมและการวิจัยเชิงปริมาณที่มีการใช้ข้อมูลทางสถิติที่ได้ทำการหาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย เพื่อเป็นข้อมูลเสริมที่จะช่วยความหมายของผลกระทบให้ชัดเจน การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการเก็บ การตรวจสอบข้อมูลรวบรวมด้วยตนเองทั้งหมด ตลอดระยะเวลาการศึกษาค้นคว้า

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

หมู่บ้านปงแสงทอง หมู่ที่ 11 ตำบลจีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนขนาดกลาง ด้วยบ้านเรือน จำนวน 185 หลังคาเรือน 637 คน จำนวนชาย 317 คน หญิง 320 คน (ที่มา: ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนา เพื่อจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551-2553) เป็นหมู่บ้านที่มีการแยกออกมาจากหมู่บ้านบวกหม้อ หมู่ที่ 1 ตำบลจีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2548 ปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่กำลังจะได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน ลักษณะของครัวเรือน ส่วนใหญ่ เป็นครอบครัวขนาดเล็ก 3-5 คน และจากการสำรวจเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สำรวจปี พ.ศ. 2550 ตกเกณฑ์ของข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) อยู่ 2 ครัวเรือน

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาอยู่ มีจำนวน 125 ครัวเรือน เป็น เพศชาย ร้อยละ 56.6 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 42.4 ช่วงอายุของส่วนใหญ่ มีช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 28.0 รองลงมามีช่วงอายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 23.2 และรองลงมามีช่วงอายุระหว่าง 40-51 ปี ร้อยละ 22.4 ระยะเวลาในการอยู่อาศัยของประชาชนส่วนใหญ่ อยู่ระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 28.0 รองลงอยู่ระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 20.0 และรองลงมาอยู่ระหว่าง 11-20 ปี ร้อยละ 19.2 ระดับการศึกษาของประชาชนที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบระดับประถมศึกษา ร้อยละ 48.8 รองลงมาจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 26.4 และรองลงมาคือจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 16.0

กลุ่มประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 32.0 และรองลงมาคืออาชีพ ค้าขาย ร้อยละ 29.6 และรองลงมาคืออาชีพทำการเกษตร ร้อยละ 14.4 รายได้ของประชาชนส่วนใหญ่ภายในหมู่บ้านปงแสงทองอยู่ต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 44.8 รองลงมาได้รายได้ อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 33.6 และรองลงมาได้รายได้ อยู่ระหว่าง 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 19.2 มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินทำกินส่วนใหญ่ประชาชนในหมู่บ้านปงแสงทอง ส่วนมากจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ร้อยละ 54.4 เพราะที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ดูแลของป่าไม้ ที่เรียกว่า นสร. อยู่เหนือขึ้นไปทางฝั่งถนนที่ตัดผ่านระหว่างกลางของหมู่บ้าน และมีกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน ร้อยละ 45.6 ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านใต้ของฝั่งถนน

5.1.2 การประเมินผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงก่อสร้างโครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณค่าต่อ

คุณภาพชีวิตและได้สรุปผลการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านน้ำและการใช้น้ำ ด้านคมนาคม และด้านเศรษฐกิจ สังคมและวิถีชีวิต

5.1.2.1 ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในช่วงก่อสร้าง คาดว่าจะเกิดผลกระทบทางลบในระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มีจากผลกระทบ เรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ทำกินพื้นที่การเกษตรของชาวบ้าน สภาพดินที่อยู่ภายในพื้นที่ป่าชุมชนเป็นสภาพดินเป็นดินลูกลังสีแดงผสมดินเหนียว แหล่งอาหารของชาวบ้านอาศัยการหาของจากป่าชุมชน แหล่งอาหารของสัตว์ป่าจากพื้นที่ป่าชุมชนที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ พืชพันธุ์ไม้ภายในป่าชุมชนเช่น กว้าวเครือขาว กว้าวเครือแดง หากช่วงก่อสร้างโครงการคาดว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าไม้ส่งผลต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์และแหล่งสมุนไพร เนื่องจากมีการปรับพื้นที่เพื่อสำหรับการก่อสร้าง โครงการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินอยู่อาศัยและการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน

สำหรับผลกระทบโดยตรงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบทางลบ เช่น หากมีการตั้งสถานี Pulley บริเวณ คอยใต้ และตั้ง เสาถัก ที่บริเวณป่าชุมชนคอยเหนือ จะต้องมีการเบิกพื้นที่ 2 ไร่ เพื่อทำเป็นจุดตั้งสถานีและเสา ทำให้คาดว่า จะใช้พื้นที่มากกว่า 1 ไร่ จะมีผลกระทบต่อพื้นที่ป่าชุมชนแน่นอน

5.1.2.2 ด้านน้ำและการใช้น้ำ

ผลการศึกษาพบว่า ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงก่อสร้าง ระดับปัญหาต่อผลกระทบทางลบที่น้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี ได้แก่ สภาพพื้นที่ดินน้ำภายในป่าชุมชนของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ต้นน้ำของน้ำแม่มาลัย และชาวบ้านกังวลว่าการเปลี่ยนแปลงทางไหลของน้ำได้ดินหากมีการก่อสร้างโครงการ มีการขุดพื้นที่ตั้งเสาเพื่อเป็นฐานการก่อสร้างเสาได้

แหล่งน้ำบาดาล มีผลกระทบทางลบเกี่ยวกับน้ำบาดาล ที่อาจทำให้เป็นผลกระทบต่อแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภค ในพื้นที่บริเวณคอยใต้ซึ่งเป็นป่าชุมชนประชาชนมีโครงการขุดเจาะน้ำบาดาลของหมู่บ้าน หากมีการตั้งเสาตรงจุดน้ำบาดาลชาวบ้านกลัวจะเกิดผลกระทบต่อน้ำบาดาล

หากในช่วงก่อสร้าง คาดว่าผลทางบวกที่โครงการนี้ยังสามารถส่งเสริมหรือสนับสนุนเพื่อทำให้ดีขึ้น ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค คุณภาพของแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภคและคุณภาพของแหล่งน้ำในการเกษตรกรรม ปริมาณการใช้น้ำภายในครัวเรือนและปริมาณการใช้น้ำในการเกษตรกรรม

5.1.2.3 ด้านการคมนาคม

ผลการศึกษาพบว่า ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงก่อสร้างโครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน มีระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี ได้แก่ สภาพถนนที่จะเกิดการชำรุดเสียหาย เช่น การขนอุปกรณ์สำหรับก่อสร้างเนื่องจากพื้นที่ก่อสร้างนั้นอยู่ใกล้กับถนน ช่วงก่อสร้างโครงการฯ ส่งผลต่อการใช้สภาพการจราจรให้มีการใช้รถลดลง รถรับจ้างจะสามารถรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ ทำให้ความสะดวกในการสัญจรติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ความปลอดภัยของประชาชนภายในหมู่บ้าน และมีความกังวลของประชาชนในหมู่บ้านปงแสงทองคือ อาจมีเสียงของรถในการขนส่งวัสดุก่อสร้าง หรือรถแมคโครทำการขุดหรือปรับพื้นที่ในช่วงของเวลาเข้าออก และการขนส่งวัสดุอุปกรณ์เข้า ออก อาจทำให้ถนนเกิดการพังหรือเสียหาย

5.1.2.4 ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต

ผลการศึกษาพบว่า ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงก่อสร้างโครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน มีระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี เช่น อาชีพของคนในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้น การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับกิจกรรมในชุมชนและความเชื่อของชุมชน

ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีระดับปัญหาน้อยหรือเกิดผลกระทบทางลบ แสดงว่าในช่วงที่มีการก่อสร้างโครงการฯ อาจจะส่งผลกระทบต่อประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเกี่ยวกับป่าชุมชนได้

การเพิ่มงานให้กับชุมชน ส่งผลทางบวก และการจ้างงานภายในชุมชน แสดงว่าประชาชนภายในหมู่บ้านปงแสงทองบางส่วนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจ้างงานในช่วงก่อสร้างโครงการ

5.1.3 การประเมินผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากเปิดดำเนินการในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต และได้สรุปผลการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านน้ำและการใช้น้ำ ด้านคมนาคม และด้านเศรษฐกิจ สังคมและวิถีชีวิต

5.1.3.1 ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากเปิดดำเนินการ มีระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี เช่น พื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าชุมชน สภาพดินที่อยู่ภายในพื้นที่ป่าชุมชน แหล่งอาหารของชาวบ้าน แหล่งอาหารของสัตว์ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ พืชพันธุ์

ไม้ภายในป่าชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าไม้ แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งสมุนไพร การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินอยู่อาศัยและการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน

5.1.3.2 ด้านน้ำและการใช้น้ำ

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากเปิดดำเนินการ มีระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี เช่น พื้นที่ต้นน้ำภายในป่าชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางไหลของน้ำใต้ดิน

จากผลการศึกษาพบว่า มีผลกระทบทางลบต่อแหล่งน้ำบาดาล เช่น หลังจากมีการเปิดดำเนินงานของโครงการไปแล้วอาจจะมีผลต่อปริมาณการใช้น้ำบาดาลมากที่มากขึ้น เพราะตามปกติแล้วแหล่งน้ำบาดาลภายในหมู่บ้านบึงแสงทองยังไม่เพียงพอกับความต้องการที่จะใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นความรู้สึกกังวลของประชาชน

และการใช้น้ำที่มีผลทางบวก คือ การอุปโภคบริโภค คุณภาพของแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค คุณภาพของแหล่งน้ำในการเกษตรกรรม ปริมาณการใช้น้ำในการครัวเรือน และปริมาณการใช้น้ำในการเกษตรกรรม หลังจากมีการดำเนินโครงการจะสามารถกลับมาใช้น้ำเหมือนกับก่อนมีการดำเนินโครงการ

5.1.3.3 ด้านการคมนาคม

ผลการศึกษาพบว่า หากเปิดดำเนินการ มีระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี ได้แก่ สภาพถนนที่จะเกิดการชำรุดเสียหาย สภาพการจราจรมีการใช้รถลดลง รถรับจ้างจะสามารถรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ ความสะดวกในการสัญจรติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ และความปลอดภัยของประชาชนภายในหมู่บ้าน แสดงว่ายังมีผลทางลบอยู่ เช่น ถนนทำการตัดเข้าไปยังพื้นที่ก่อสร้างอาจจะชำรุดเสียหายได้

5.1.3.4 ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต

ผลการศึกษาพบว่า คาดว่าจะเกิดขึ้นหากเปิดดำเนินการมีระดับปัญหาน้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มีอาชีพของคนในหมู่บ้านและการจ้างงานภายในชุมชน –รถรับจ้าง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับกิจกรรมส่วนใหญ่ในชุมชน เริ่มต้นคิดหรือร่วมคิดรวมกันวางแผน รวมกันตัดสินใจ รวมมือกันปฏิบัติและดำเนินการ รวมกันติดตามและประเมินผล ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ความเชื่อของชุมชน

และผลทางบวกที่จะเป็นผลดีต่อประชาชนภายในหมู่บ้านปงแสงทอง ได้แก่ การเพิ่มงานให้กับชุมชน การจ้างงานภายในชุมชน การรับจ้างทำสวน ขับรถไถรับจ้าง รับจ้างทั่วไป และรายได้ของคนในชุมชน เช่น หากเปิดดำเนิน โครงการ ประชาชนภายในหมู่บ้าน บางส่วนยังสามารถที่จะเข้าไปทำงานในบริเวณสถานีต้นทางได้ เพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้กับสถานีต้นทาง

5.2 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาผลกระทบทางสังคมของ โครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน: กรณีศึกษา หมู่บ้านปงแสงทอง ผู้วิจัยศึกษาการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) อยู่ 2 ประเด็นหลัก คือ 1. ประเด็นการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ คือ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านน้ำและการใช้น้ำ การคมนาคมและ 2. ประเด็นคุณภาพชีวิตของมนุษย์ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต ทั้งยังนำ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยศึกษาทั้ง ช่วงก่อสร้างของ โครงการ และหลังเปิดดำเนิน โครงการ เพื่อต้องการทราบถึงผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

ปัจจุบันสภาพทางสังคมของหมู่บ้านปงแสงทองส่วนใหญ่ ที่มีการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งมีป่าชุมชนนี้เป็นเหมือนแหล่งต้นน้ำให้กับหมู่บ้าน แหล่งหารายได้จากการขายของป่า แหล่งอาหาร และสมุนไพร และทั้งยังกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน คล้ายกับผลการศึกษาของ กาญจนา แก้วเทพ (2538: 13) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่ผ่านมาว่าไม่ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมชุมชนและได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ชุมชน

5.2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเปรียบเทียบกับ การประเมินผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงก่อสร้างโครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

หากช่วงก่อสร้าง โครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน แล้วผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดโดยตรงกับพื้นที่ป่าชุมชนบ้านปงแสงทอง คือ การสูญเสียพื้นที่ป่า การสูญเสียระบบนิเวศของป่าชุมชน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนอาจมีรายได้เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีการจ้างแรงงานภายในชุมชน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สุภวิทย์ เปี่ยมพงศานต์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่า การสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ นั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวก และผลกระทบด้านลบต่อประชากรที่เกี่ยวข้องหลายกลุ่มด้วยกัน ทั้งกลุ่มที่สูญเสียประโยชน์ และกลุ่มที่ได้รับประโยชน์ด้วยในคราวเดียวกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือ แหล่งน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอกับความ

ต้องการของชาวบ้าน จากที่เคยมีการใช้ทรัพยากรน้ำในปัจจุบันยังไม่เพียงพอกับความต้องการ

จากผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงสำหรับผลกระทบโดยตรงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบทางลบ เช่น หากมีการตั้งสถานี Pulley บริเวณ คอยใต้ และตั้งเสาถัก ที่บริเวณป่าชุมชนคอยเหนือ จะต้องมีการเบิกพื้นที่ 2 ไร่ เพื่อทำเป็นจุดตั้งสถานีและเสา ทำให้คาดว่า จะใช้พื้นที่มากกว่า 1 ไร่ จะมีผลกระทบต่อพื้นที่ป่าชุมชนแน่นอน แหล่งน้ำบาดาล มีผลกระทบทางลบเกี่ยวกับน้ำบาดาล ที่อาจทำให้เป็นผลกระทบต่อแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค ในพื้นที่บริเวณคอยใต้ซึ่งเป็นป่าชุมชน ประชาชนมีโครงการขุดเจาะน้ำบาดาลของหมู่บ้าน หากมีการตั้งเสาตรงจุดน้ำบาดาลชาวบ้านก็จะเกิดผลกระทบต่อน้ำบาดาล อาจมีเสียงของรถในการขนส่งวัสดุก่อสร้าง หรือรถแบ็คโฮทำการขุดหรือปรับพื้นที่ในช่วงของเวลาเข้าออก และการขนส่งวัสดุอุปกรณ์เข้า ออกอาจทำให้ถนนเกิดการพังหรือเสียหาย การก่อสร้างโครงการฯอาจจะส่งผลกระทบต่อประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเกี่ยวกับป่าชุมชนได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน (2527: 99) เกี่ยวกับโครงสร้างกลุ่มสังคมในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองแห่ง ในจังหวัดขอนแก่น เปรียบเทียบในช่วงเวลา 13 ปี ซึ่งได้พิจารณาถึงการเป็นสมาชิกกลุ่มสังคมต่างๆ การเป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ลักษณะการทำงาน และการเสนอความคิดเห็นจากการศึกษาพบว่า ชุมชนทั้งสองมีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมากขึ้นกว่าในอดีต เพราะเป็นสมาชิกกลุ่มมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการได้รับประโยชน์มากกว่า การเข้าร่วมเป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ หรือผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนทั้งสองในอดีต และปัจจุบันไม่แตกต่างกัน ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มมีความตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทที่เพิ่มขึ้นตามลำดับในแง่ของความสนใจรวมทั้งความถนัดของตนเอง ลักษณะการทำงานและการเสนอความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำต่าง ๆ นั้นก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่าเดิม เช่น สนใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน ความพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หรือให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะ ตลอดจนออกความคิดเห็นต่าง ๆ เป็นการแสดงออกที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ทำให้ชุมชนหมู่บ้านได้มีการพัฒนาตลอดทั้งเป็นการแสดงถึงความสามัคคีภายในชุมชนอีกด้วย

และผลทางบวกที่โครงการยังสามารถส่งเสริมหรือสนับสนุนเพื่อทำให้ดีขึ้น เช่น แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และสามารถการเพิ่มงานให้กับชุมชน การจ้างงานภายในชุมชน แสดงว่าประชาชนภายในหมู่บ้านพึงแสงทองบางส่วนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจ้างงานในช่วงก่อสร้างโครงการ

5.2.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากเปิดดำเนินการในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการเข้ามาของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมามากมายเหล่านี้ ทำให้เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม จากตัวอย่างเช่น โครงการโขงชีมูล และกรณีศึกษา ฝ่ายห้วยนา โครงการสร้างเขื่อนกั้นน้ำเค็มปากกระวะ โครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ ไทย-พม่า หรือโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำลำตะคองแบบสูบกลับ จากตัวอย่างของโครงการพัฒนาเหล่านี้ ยังขาดการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ตาม พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม ๒๕๓๕ และตามระเบียบกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๕ เพื่อให้มีมาตรการป้องกันแก้ไข ปัญหาที่จะเกิดขึ้นทุกปัญหา ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นกับราษฎร ต้องมีการชดเชยอย่างยุติธรรม ก่อนการดำเนินการใด ๆ ต่อไป (http://www.thaico.net/b_p_page/d_ps2nv42.htm)

แม้ประเทศไทย จะมี พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติปี 2535 เป็นต้นมา เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การทำ EIA ในสังคมได้กลับทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับชุมชนในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากโครงการของรัฐ มาโดยตลอด เพราะ รายงาน EIA ไม่สามารถเป็นเครื่องมือปกป้องหรือจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายใด ทั้งนี้มาจากหลายเหตุผล อาทิ ขาดประเด็นการศึกษา ด้านสังคมและสุขภาพ การเขียนรายงานเครื่องครัดตายตัวตามกรอบของ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (สผ.) EIA มากจนเปิดโอกาสให้บริษัทที่ปรึกษามีการคัดลอกงานกัน และที่สำคัญที่สุด กรอบการทำ EIA แคบเกินไป เพราะกฎหมายกำหนดให้ทำ EIA เฉพาะในระดับโครงการเท่านั้น ขาดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับกลยุทธ์ (Strategic Environmental Assessment : SEA) ซึ่งเป็นการประเมินในระดับนโยบายและการพัฒนาพื้นที่ และการประเมินผลกระทบสะสม (Cumulative Impact Assessment: CIA) ซึ่งการขาดการมองปัญหาในภาพรวม จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่มีความอ่อนแอทางด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษด้านการพัฒนา (ปารีชาติ ศิวะรักษ์ ,2545)

จากผลการศึกษา ผลกระทบทางลบต่อแหล่งน้ำบาดาล หลังจากมีการเปิดดำเนินงานของโครงการไปแล้วอาจจะมีผลต่อปริมาณการใช้น้ำบาดาลที่มากขึ้น ชาวบ้านยังมีความกังวลว่า ฐานของเสาจะส่งผลต่อน้ำบาดาลของหมู่บ้านหากมีการตั้งเสาอยู่ใกล้กับแหล่งบ่อน้ำบาดาลประจำหมู่บ้านปงแสงทอง

สำหรับผลทางบวก คือ การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านมีแหล่งสำหรับการอุปโภคบริโภคที่ดี ชาวบ้านต้องการความสนับสนุนเรื่องคุณภาพของแหล่งน้ำใน

การอุปโภคบริโภค, คุณภาพของแหล่งน้ำในการเกษตรกรรม, ปริมาณการใช้น้ำในการครัวเรือน และปริมาณการใช้น้ำในการเกษตรกรรมหลังจากมีการดำเนินโครงการจะสามารถกลับมาใช้น้ำ เหมือนกับก่อนมีการดำเนินโครงการ

5.2.3 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเปรียบเทียบกับการประเมินผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงก่อสร้างและเปิดดำเนินการในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

การก่อเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่จะเกิดในพื้นที่ศึกษานั้นย่อมเกี่ยวข้องกับทุกมิติของมนุษย์และคุณภาพชีวิต ดังที่ใน Our Common Future ได้กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องลดความสามารถในการสนองความต้องการของพวกเขา” (WCED, 1987. อ้างใน โครงการศึกษาวิจัย การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ: 2541)

ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานเปิดเวทีสิ่งแวดล้อมไทย วันที่ 1 ธันวาคม 2538 กล่าวว่า “ปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้นนับเป็นทวีคูณวิถีชีวิตของคนเรามีส่วนในการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้การจะคลี่คลายปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็มีได้หมายความว่า จะหมดทางแก้ไขสิ่งสำคัญที่สุดคือทุกคนทุกฝ่ายจะต้องมีความตั้งใจจริง มีสติมีความปรารถนาดีและร่วมมือกันอย่างมีระบบแบบแผนเพื่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมประสบผลสำเร็จและยั่งยืน”

ปัจจุบันหมู่บ้านปางแสงทอง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการแยกออก มาจากหมู่บ้านบวกมหมื้อ และอยู่ในช่วงที่พัฒนาหมู่บ้านทางด้านสาธารณูปโภค เกี่ยวกับน้ำประปาหมู่บ้านที่มีการเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ การสร้างถนนเพิ่มในหมู่บ้าน การฟื้นฟูพื้นที่ป่าชุมชน และความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน โดยการตั้งกลุ่มชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรป.) ซึ่งปัจจุบันนี้ยังพัฒนาตามความจำเป็นพื้นฐานของหมู่บ้านและการพัฒนาซึ่งมีความต้องการการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนั้นผลการศึกษาของ มนัส สุวรรณ และคณะ (2534: 156) เรื่องความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในภาคเหนืออันเนื่องมาจากนโยบายและโครงการพัฒนาของรัฐและเอกชน กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดคือ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในภาคเหนือเป็นจำนวนมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวของคนบางกลุ่ม ซึ่งเป็นเรื่องปกติของการเปลี่ยนแปลงแม้ว่าความพยายามในการพัฒนา ในอดีตจะสามารถช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานบางประการของประชาชน ใน

ภาคเหนือได้ แต่ก็ยังมีปัญหาหลายด้านที่จำเป็นต้องพิจารณาแก้ไขกันอีกต่อไป ดังนั้นในการวิจัยเรื่องนี้ มนัสและคณะจึงได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม คือ การอพยพโยกย้ายของกลุ่มต่าง ๆ จะมีมากขึ้นในอนาคตเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่แต่เดิมกับผู้ที่ย้ายเข้ามาใหม่ จึงควรมีการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรใหม่ ๆ เพื่อควบคุมและสนับสนุนเพื่อให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างของท้องถิ่น จึงควรมีมาตรการอนุรักษ์และปรับเปลี่ยนที่เหมาะสมเพื่อเป็นหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับ อนุรักษ์ ปัญญา วัตน์ (2539) อธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืน กล่าวว่าเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เอนเอียงไปทางด้านวัตถุนิยมจนถือการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนาบำรุงรักษาภาวะแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม

5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการและแนวทางการแก้ไขเพื่อบรรเทาปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ซึ่งคาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐและเอกชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมนั้น ควรใช้หลาย ๆ วิธี เช่น การทำประชุมกลุ่มย่อยเพื่อศึกษาประเมินผลกระทบทางสังคม เพื่อทำความเข้าใจถึงกระบวนการศึกษาทางสังคม เพื่อให้มีการเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษาต่อสาธารณชนให้กว้างขวางและครอบคลุมพื้นที่

5.3.2. การศึกษาผลกระทบทางสังคมในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตที่เกิดจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ของหมู่บ้านปางแสงทอง ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีประชาชนบางส่วนแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจในการพัฒนาโครงการซึ่งรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรีบทราบแก่ประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการต่างๆหรือมีกฎหมายและกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินการมีส่วนร่วมบรรลุข้อตกลงร่วมกันในส่วนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5.3.3 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนผู้ซึ่งอาจได้รับผลกระทบในพื้นที่ในการดำเนินการประเมินผลกระทบทางสังคมในโครงการต่าง ๆ ต่อไป ควรมี

การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ นักวิชาการ ผู้นำต่าง ๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เริ่มวางแผนการศึกษาและใช้งบประมาณจากกองทุนเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (เครือมาส สุจิตโต, 2546: 109)

5.3.4 การพัฒนาของโครงการต่าง ๆ ของประเทศ ประชาชนมักมีบทบาทเป็นผู้รับทราบหรือรับผลของการพัฒนา และต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เข้ามา แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมวางแผนหรือร่วมคิดแต่อย่างใด เมื่อรัฐหรือเอกชนเป็นเจ้าของโครงการ ได้มีการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมากขึ้น รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงต้องให้ความรู้แก่ประชาชน ในขณะที่เดียวกันประชาชนต้องมีการปรับตัวที่แสวงหาความรู้ของข้อมูลข่าวสารตระหนักว่าตนมีสิทธิและหน้าที่ทางสังคม นอกจากนั้นผู้ดำเนินโครงการรัฐหรือผู้ศึกษาที่เกี่ยวข้องต้องปรับแนวทางให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ซึ่งมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีที่แตกต่างกัน จะต้องมีการเรียนรู้กันระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับผู้ดำเนินการศึกษาและเจ้าของโครงการ เพื่อให้มีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม (เครือมาส สุจิตโต, 2546: 109)

สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของ กนกวรรณ มะโนรมย์ (2549:3) คู่มือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวว่า การประเมินผลกระทบโดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมประเมินผลกระทบ ตัดสินใจ และวางแผนดำเนินงานในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเปิดให้ทุกส่วนเข้ามามีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นร่วมกันก่อนการตัดสินใจที่จะก่อสร้างโครงการต่าง ๆ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมแบบเน้นการมีส่วนร่วมเป็นการสร้างเวทีเพื่อให้ได้มีการรับฟังข้อมูลและข้อเท็จจริงจากหลายๆฝ่าย แต่ไม่จำเป็นต้องมีข้อสรุปว่า สร้างหรือไม่สร้างโครงการต่าง ๆ การประเมินผลกระทบเป็นเพียงแนวทางประกอบการตัดสินใจอย่างรอบด้านเท่านั้น

5.4 ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน กรณีศึกษา บ้านปางแสงทอง ตำบลชีเหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศึกษาด้านการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และด้านคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งต่อไป

5.4.1 การมีส่วนร่วม ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนควรให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มวางแผน ตัดสินใจ และวางแผนดำเนินงาน เพราะประชาชนในพื้นที่เป็นผู้มีความรู้ความต้องการ ของพื้นที่ ทั้งยังเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากโครงการพัฒนาส่วนใหญ่ และอยู่กับการพัฒนาต่าง ๆ ต่อไป

5.4.2 มีการพัฒนาคู่มือในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้ออกมาเป็นรูปธรรม

5.4.3 การศึกษาวิธีการและแนวทางให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อสามารถนำไปใช้ในการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ที่มีผลกระทบอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5.4.4 การศึกษาผลกระทบทางสังคมครั้งต่อไป ควรขอความร่วมมือกับนักวิจัยชาวบ้านในพื้นที่ที่มีโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพราะนักวิจัยชาวบ้านเป็นผู้ที่มีความรู้ในพื้นที่ที่ดีที่สุด